

Яркіна Н. Є., доцент кафедри цивільного права №1 НЮУ ім. Я. Мудрого, кандидат юридичних наук

ПРАВОВА ПРИРОДА ВІЛЬНИХ ЛІЦЕНЗІЙ — КЛЮЧ ДО ЇХ ЛЕГАЛЬНОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Інтенсивний розвиток Інтернет простору загострив проблему дотримання авторських прав на поширювані у ньому об'єкти. Незважаючи на значні зусилля у боротьбі з порушеннями авторських прав, досягти зменшення їх масштабів у цифровому середовищі поки не вдається. Натомість у суспільстві багатьох розвинутих країн актуалізувалися ідеї відходу від консервативних механізмів авторського права і його реформування в бік розширення свободи використання творів. При цьому різноманітні громадські організації, представники користувачів наголошують на необхідності знизити регулятивний вплив авторського права і зробити можливим режим вільного доступу до розміщених в Інтернеті об'єктів. Початок цього громадського руху пов'язують з ідеологією, запропонованою у 1983 році американським програмістом з Масачусетського технологічного інституту Річардом Столменом і втіленою у спеціальний проект створення загальнодоступного програмного забезпечення (GNU)¹. Результатом стало створення відомої на сьогодні вільної операційної системи GNU/Linux та розробка типових вільних ліцензій для програмного продукту². Згодом ідеї вільного використання поширились на інші об'єкти авторського права, а у 2002р. американською некомерційною організацією, яку очолював професор Стенфордського університету Лоуренс Лессіг, була розроблена система універсальних вільних ліцензій під назвою Creative Commons (CC). Вона являє собою типові ліцензії, що включають простий і зрозумілий для будь-якого користувача набір правил вільного використання, які обираються правоволодільцем та сповіщуюються ним при обнародуванні об'єкту з відповідним позначенням: подвійної англ. літери «С» у колі. Зміст вільної

¹ В рамках проекту GNU було розроблено велику кількість високоякісного та поширеного вільного програмного забезпечення (Див.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/GNU>)

² Найвідомішими є GNU General Public License; GNU Free Documentation License; BSD (Berkley Software Distribution license) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://vps.ua/blog/38-laws-for-gnu-gpl/>

ліцензії складається з комбінації універсальних модулів (правил) певного змісту, які, крім звичайного опису, мають спрощені умовні позначення: 1) Attribution (атрибуція) — BY — вимога зазначати автора твору; 2) NonCommercial (некомерційне використання) — NC — заборона на використання твору з метою отримання прибутку; 3) NoDerivs (без похідних творів) — ND — заборона створювати похідні твори; 4) ShareAlike (із збереженням умов) — SA — вимога розповсюджувати похідні твори лише на умовах ліцензії вихідного твору (копілефт)¹. Результатом різноманітної комбінації цих елементів стало виокремлення шести видів ліцензій Creative Commons з різним обсягом прав на вільне використання².

Практична необхідність врегулювати відносини добровільного обмеження праволодільцем своїх прав і надання вільного доступу до творів, а також зручність запропонованої системи послужили причиною поширення практики видачі ліцензій Creative Commons у 74 країнах світу. В свою чергу це стало певним поштовхом для наукового середовища віднайти відповідну правову конструкцію для врегулювання цих корисних для суспільства відносин. В Україні ця проблема вже давно привернула увагу, про що свідчить розміщення рекомендацій³ на офіційному сайті Державної служби інтелектуальної власності (далі — ДСІВ), а також наукові публікації фахівців в сфері цивільного права. Аналізуючи ці джерела, можна констатувати схвальне ставлення і практиків, і науковців до ідеї застосування вільних ліцензій в сфері авторського права. Проте її практична реалізація натикається на певні проблеми, які схожим чином окреслюються фахівцями, а саме — це відсутність законодавчої регламентації даного інституту, а також неможливість дотриматись письмової форми ліцензійного договору, яка вимагається ст. 1107 Цивільного кодексу України (далі — ЦКУ). Стверджується, що електронний документ, який містить пропозицію щодо вільного використання твору (а це є найпоширенішою формою публічної оферти) найчастіше не може бути підписаний електронним підписом користувачем через непоширеність подібної практики в Україні, отже такі ліцензії слід вважати нікчемними на підставі ч.2 ст. 1107 ЦКУ.

¹ Див.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://changecopyright.ru/license/>

² Зміст типових ліцензій Creative Commons викладений на сайті <http://creativecommons.org>

³ Рекомендації щодо застосування вільних публічних ліцензій на використання об'єктів авторського права і суміжних прав [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sips.gov.ua/ua/recvilnuxpublits.html>

Розглядаючи дану ситуацію, слід зазначити, що нормативна регламентація вільних ліцензій в сфері авторського права потрібна, і це, без сумніву, стане предметом майбутніх наукових досліджень. Проте вдосконалення авторсько-правового регулювання відсувається сьогодні на другий план необхідністю вирішувати складні політичні та економічні завдання. Між тим, розвиток цих відносин на сучасному рівні може бути забезпечений шляхом застосування тих механізмів, які вже існують у законодавстві України. Вбачаємо, що вирішення окресленої проблеми можливе через правильне визначення правової природи вільної ліцензії. З нашого погляду, перепони для її застосування виникли через те, що поширеною стала точка зору про її договірну природу. Цьому певним чином сприяли зарубіжна практика, рекомендації ДСІВ, які визначають вільну публічну ліцензію як загальнодоступний договір приєднання, а також новітнє регулювання даного інституту в Цивільному кодексі Російської Федерації як договору приєднання (ст. 1286-1). Втім, вважаємо, що такий підхід є невиправдано вузьким. Правовою метою вільної ліцензії є надання загального дозволу будь-кому, хто бажає вільно використовувати твір в тих обсягах і тим способом, які окреслює правоволоділець. Таким чином, правоволоділець за власною волею розширює сферу вільного використання твору (порівняно із встановленою законом) і у просторі існуючої загальної заборони на використання, обумовленої його виключною монополією, створює «зелений коридор» дозволених дій для всіх бажаючих. При цьому право на використання об'єкту в означених межах з'являється одразу після публічного повідомлення про загальний дозвіл і існує незалежно від вчинення акцепту. Часто правоволоділець не чекає на акцепт, а переслідує іншу мету — бути суспільно корисним, популяризувати свої творчі результати тощо і тому лише інформує про рамки свого дозволу. Він може не відслідковувати кількість користувачів, але і в такому разі оголошений дозвіл працює, створюючи право для будь-якого потенційного користувача. І чи завжди потрібно правоволодільцю встановлювати із користувачем безпосередній правовий зв'язок через акцепт, як того вимагають договірні відносини? Відповідь на це запитання криється у змісті вільних ліцензій. Для частини з них характерно, що на користувача не покладається жодних додаткових обов'язків, а лише надається право вільно користуватися об'єктом (розповсюджувати, переробляти, змінювати). А щодо обов'язку не порушувати меж дозволеного використання, то він знаходиться у площині за-

гальної законної монополії правоволодільця, отже є змістом абсолютно-го, а не відносного (договірного) правовідношення. Відповідно, у разі виходу за межі ліцензії особа розглядатиметься як така, що порушила заборону, встановлену законом, отже, відповідатиме за порушення абсолютно-го, а не договір-ного права.

Наведене дає підстави стверджувати, що певна частина вільних ліцензій, в тому числі ліцензій Creative Commons (CC), мають природу одностороннього правочину і підпадають під поняття ліцензії у формі окремого документу (ч. 2 ст. 1108 ЦКУ). В цьому аспекті ми підтримуємо позицію О. Жилінкової, яка розглядає ліцензії CC як односторонній правочин, в якому висловлено волю однієї особи на надання дозволу використовувати об'єкт авторського або суміжного права визначеним способом іншій особі. Такий підхід видається правильним не лише з теоретичної точки зору, але й знімає проблеми отримання електронного підпису користувача і створює умови для легального застосування частини вільних ліцензій. Разом із тим, важливо зауважити, що деякі різновиди ліцензій CC створюють додаткові обов'язки для користувача. Приміром, ліцензія Attribution Non-commercial ShareAlike (by-nc-sa) — «із зазначенням імені, некомерційна, із збереженням умов», а також Attribution-ShareAlike (by-sa) — «із зазначенням імені, із збереженням умов» вимагають ліцензувати похідні твори на тих же умовах, що й оригінальний твір, що був вільно використаний для створення переробки. Зазначені ліцензії можуть розглядатися лише як ліцензійний договір (ст. 1109 ЦКУ), який вимагає акцепту та дотримання інших вимог до його оформлення.

Янишен В. П., доцент кафедри цивільного права №1 НЮУ ім. Я. Мудрого, кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 534 ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

У сфері приватноправових (цивільно-правових) відносин особливе місце займають грошові зобов'язання, які, в самому широкому розумінні, передбачають передачу грошей як предмета договору, або сплату їх як ціни договору. До моменту виконання грошового зобов'язання